

บทที่ 4

ในบ้านแห่งการเรียนรู้

หลักสูตร “ไร้พรมแดน”

คุณแม่คนหนึ่งในประเทศอังกฤษเล่าถึงประสบการณ์ความพยายามที่จะ “จัดหลักสูตร” ให้เป็นระบบเพื่อเอาใจผู้ตรวจการการศึกษาจากสำนักงานการศึกษาท้องถิ่น (Local Education Authority – L.E.A.) ว่าประสบความสำเร็จล้มเหลวโดยสิ้นเชิง เพราะในบรรยากาศที่เลื่อนไหลไปตามธรรมชาติของเด็กและครอบครัวนั้นยากที่จะ “จัดหลักสูตร” ให้เป็นระเบียบแบบแผนได้ชัดเจน เธอเล่าว่า

.....เมื่อถึงเดือนกันยายน ฉันเริ่มต้นด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เหมือนโรงเรียนจริง ๆ มีทั้งโต๊ะกระดานดำ ปากกา หนังสือเรียน ฉันคิดว่าฉันพร้อมและกำลังจะเริ่มต้น “ให้การศึกษา” แก่ลูกอย่างเป็นเรื่องเป็นราว แต่เมื่อสิ้นสุดเย็นวันแรก ฉันกลับพบว่าทั้งฉันและลูกแทบจะประสาทเสียไปพร้อม ๆ กัน เพราะเด็ก ๆ ไม่ได้ทำอะไรตาม “หลักสูตร” ที่เตรียมไว้แม้แต่อย่างเดียว และฉันก็ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการ “ว้าก” พวกเขา ฉันรู้ในบัดนี้ว่าฉันเดินมาผิดทางแล้ว ฉันกำลังพยายามที่จะทำตัวเป็น “โรงเรียน” เสียเอง ฉันกำลังพยายามจะเป็นในสิ่งที่ฉันเองก็คัดค้าน.... ก็เพราะความเป็น “โรงเรียน” ไม่ใช่หรือที่ทำให้ฉันเอาลูกออกมา.....

.....วันรุ่งขึ้น ท่ามกลางความประหลาดใจของเด็ก ๆ ฉันพาพวกเขาไปปิกนิก เราไปเก็บดอกไม้ ก้อนหิน เดินดูนกและแมลงด้วยกัน แล้วก็พูดคุยกับใครต่อใครในหมู่บ้านไปตลอดทั้งวันนั้น คินนินหลังจากเด็ก ๆ เข้านอนแล้ว ฉันจึงจด “บันทึกการสอน” ของฉันในวันนั้นลงไปว่าเนื้อหาวิชาที่ครอบคลุมในวันนี้ ได้แก่ พลศึกษา ประวัติศาสตร์ชุมชน ธรรมชาติวิทยา ภูมิศาสตร์และทักษะทางสังคม..... เป็นไงล่ะ หลักสูตรของฉัน! ต่อมาไม่นาน หลักสูตรของฉันก็เริ่มเข้าที่ ถึงแม้ว่าฉันกับลูกจะเห็นพ้องต้องกันว่าเราต้องเรียนอ่าน เขียน เรียนคณิตศาสตร์อย่างเด็กตามโรงเรียนทั่วไปบ้าง แต่เราก็ไม่เคยล้มที่จะ “สนุก” กับการเรียนรู้จากทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวในชีวิตประจำวันของเราตั้งแต่การทำกับข้าว ซ่อมจักรยาน ทำสวน แต่งบ้าน เยี่ยมญาติ เล่นเกม ฟังเพลง..... และทุกสิ่งทุกอย่างเป็นการเรียนรู้จากชีวิตจริง...¹

จากประสบการณ์ของคุณแม่ท่านดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าหลักสูตร Home school นั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นหลักสูตร “ไร้พรมแดน” ที่ใช้ชีวิตจริงประจำวันเป็นฐานการเรียนรู้ การจัดการเวลาเรียนมีความยืดหยุ่นเน้นให้เด็กได้มีโอกาสเรียนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย

ตัวอย่างแผนการสอน (Lesson Plan) นั้นก็มักทำกันง่ายๆ เช่นคุณแม่คนหนึ่งวางแผนการสอนรายวิชาวันหนึ่งไว้ดังนี้

● **เลข**

เรื่องเปอร์เซ็นต์

อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเศษส่วนกับเปอร์เซ็นต์

ให้อ่านเพิ่มเติมในตำราหน้า 138

ลองทำแบบฝึกหัดตัวอย่างด้วยกันบนกระดาน

ให้ทำแบบฝึกหัดที่ 17 หน้า 139

ให้ตรวจกับเฉลย หาข้อที่ผิดและเหตุที่ผิดด้วยกัน

เตือนเรื่องการสอบอาทิตย์หน้า

● **การสะกดคำ**

ให้ดูรายการคำในหนังสือหน้า 64

ทำข้อสอบ

ตรวจกับเฉลย หาคำที่สะกดผิด เขียนซ้ำ

ทำแบบฝึกหัดหน้า 65

จะเห็นได้ว่าแนวทางการจัดหลักสูตร Home School นั้น จะมีลักษณะที่อ่อนตัวและเลื่อนไหลไปตามธรรมชาติของวิถีชีวิตในครอบครัวในแต่ละวันนั่นเอง แม้ว่าผู้ปกครองยังมีแนวการสอนพื้น ๆ ไม่ต่างจากโรงเรียนเท่าใดนัก เช่น การอ่าน การทำแบบฝึกหัด ตลอดจนกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ที่พบเห็นได้ในโรงเรียนทั่วไปก็ตาม แต่จุดสำคัญคือการที่กิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขหรือตารางเวลาที่ตายตัวนัก ไม่มีการสอนเป็น "คาบ" เหมือนในโรงเรียนแต่กำหนดเป็น "ช่วง" กว้าง ๆ เช่น ช่วงอ่านหนังสือ ช่วงค้นคว้าหรือทำงานอิสระ เป็นต้น

และที่สำคัญคือมี "ช่วง" หนึ่งวันกำหนดให้เป็นเวลาของครอบครัวแทรกอยู่เสมอ

ตัวอย่างตารางสอนในครอบครัว Home school ²	
6.00 น.	ทุกคนตื่น อาบน้ำ แต่งตัว เด็ก ๆ อาจยังอยู่ในชุดนอนได้
7.00 น.	ทานอาหารเช้า เด็ก ๆ ไปอาบน้ำแต่งตัว ช่วยแม่ทำงานบ้าน
9.00 น.	เริ่ม “โรงเรียน” ด้วยกายบริหาร ร้องเพลง เดินเล่นรอบบ้าน
9.30 น.	เรียนวิชาพื้นฐาน หัดอ่านออกเสียง สะกดคำ เขียนเรียงความ คิดเลข
10.30 น.	พัก
11.00 น.	โครงการ กลุ่มหรือบุคคลที่ฝึกทักษะพร้อมกันหลาย ๆ ทาง เช่น การทดลอง วิทยาศาสตร์ การค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ (อาจยืดหยุ่น ปรับเป็นการเล่นดนตรีหรือวาดภาพแทน)

12.30 น.	อาหารกลางวัน พักผ่อน
14.00 น.	งานบ้าน งานบริการชุมชน ทักษะศึกษาหรือ ออกกำลังกาย หรือไม่กี่ว่างเลข ๆ
17.30 น.	อาหารเย็น เวลาสนทนาของครอบครัว
19.00 น.	อาบน้ำ
20.00 น.	นอน

ผลการวิจัยในสหรัฐยังพบอีกว่า พ่อแม่ Home School ถึงร้อยละ 71 ใช้หลักสูตรที่คิดขึ้นเอง โดยพ่อแม่เป็นคน "เลือก-สรร-ปั้น-แต่ง" เนื้อหาสาระตลอดจนหนังสือหนังสือหาและสื่อต่าง ๆ ที่จะใช้ด้วยตนเอง ในขณะที่พ่อแม่ Home School อีกร้อยละ 24 เลือกที่จะใช้หลักสูตรสำเร็จรูปที่กระทรวงหรือหน่วยงานการศึกษาของรัฐหรือภาคเอกชนพัฒนาขึ้น³ ซึ่งในสหรัฐอเมริกามีตัวอย่างหลักสูตรเหล่านี้ให้พ่อแม่เลือกได้มากมาย

ทั้งนี้ คู่มือตัวอย่างและการกำหนดวัตถุประสงค์หลักสูตรและ “กรอบ” หลักสูตรระดับต่างๆ ได้ในภาคผนวก ก. และ ง.

พ่อแม่ Home School ในสหรัฐส่วนใหญ่จึงต้องเป็น "นักค้นคว้า" ไปด้วยในตัวเพื่อเสาะหาข้อมูลมาประคิดประดอยสร้างหลักสูตรให้ลูก ๆ ผลการสำรวจพบว่าพ่อแม่เหล่านี้กว่าร้อยละ 50 ไปห้องสมุดเดือนละ 3-5 ครั้ง⁴

นอกจากนี้ในบางพื้นที่หรือบางมลรัฐพ่อแม่ที่ประสงค์จะจัด Home School ยังสามารถสมัครเป็นสมาชิก "โรงเรียนแม่ข่าย" ที่ให้บริการวางแผนหลักสูตร และการสนับสนุนทางวิชาการแก่พ่อแม่ที่ยังอาจเคืองกว้างไม่ทราบจะเริ่ม "วางหลักสูตร" อย่างไร ก็สามารถใช้บริการจากโรงเรียนลักษณะพิเศษเช่นนี้ได้ โดยหลักสูตรของโรงเรียนแม่ข่าย Home School ประเภทนี้ก็มักจะนำเอากรอบหลักสูตรของทางการของมลรัฐนั้น ๆ มาดัดแปลงปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการและปรัชญาแนวคิดแบบ Home School มากขึ้น

ตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ School of Hope ในมลรัฐ Alberta ประเทศแคนาดา ซึ่งเป็นกลุ่มโรงเรียนแคธอลิกที่จัดโปรแกรมพิเศษขึ้นเพื่อให้บริการแก่กลุ่มพ่อแม่ Home School ในเขต Alberta โดยเริ่มงานมาตั้งแต่ปี 1988 และจนถึงปัจจุบันปี 1999 ครอบครัว Home School เข้ามาเป็นสมาชิกกว่า 1,200 ครอบครัว คิดเป็นจำนวนเด็กถึง 2,327 คน

ทั้งนี้ตามกฎหมายของมลรัฐ Alberta พ่อแม่มีสิทธิจัดการศึกษาให้แก่บุตรของตนได้เองภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการ โรงเรียนแห่งใดแห่งหนึ่งที่พ่อแม่เลือกให้บุตรของตนสังกัดซึ่งอาจอยู่นอกแขวงหรือเขตที่ตนอาศัยอยู่ก็ได้ภายในมลรัฐ Alberta

ในการนี้ครอบครัวใด ๆ ในมลรัฐ Alberta จึงสามารถลงทะเบียนบุตรของตน กับ School of Hope ได้ทั้งสิ้น โดยทางโรงเรียนมีบริการต่าง ๆ ให้ได้แก่ บริการช่วยจัดวางแผนและจัดหลักสูตรตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมปลาย (K-12) การมีทีมงานที่ปรึกษาซึ่งประกอบด้วยครูที่มีใบอนุญาตประกอบ

วิชาชีพของทางมลรัฐ การมีกิจกรรมสนับสนุน เช่น จัดหมายข่าว การประชุมกลุ่มพ่อแม่ในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

สำหรับแนวทางการจัดหลักสูตร Home School ให้แก่พ่อแม่แต่ละครอบครัวนั้น ทาง School of Hope มีแนวทางสำคัญ ดังนี้

1. หลักสูตร ขอบเขตเนื้อหาหลักสูตรแต่ละระดับอิงตามกรอบมาตรฐานหลักสูตรของ รัฐ Alberta (Alberta Program of Studies) โดยทางคณะครูและผู้ปกครองแต่ละครอบครัวจะนำกรอบหลักสูตรดังกล่าวมาพัฒนาเป็น "แผนการศึกษารายบุคคล" (Personal Education Plan - PEP) เพื่อให้เหมาะกับ Home School เป็นรายบุคคล

2. ทรัพยากรการเรียนรู้ คณะครูและผู้ปกครองจะทำการคัดสรรทรัพยากรการเรียนรู้ ประกอบหลักสูตร ได้แก่ ตำรา สื่อ หนังสืออ่านประกอบต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาที่ช่วยกันทำขึ้น โดยเน้นความหลากหลายของทรัพยากรการเรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ

3. การวัดผล ทางโรงเรียนเน้นการวัดผลที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็ก ลักษณะการวัดผลจึงใช้รูปแบบของ "แฟ้มสะสมงาน" (Portfolio) ที่ประกอบด้วยตัวอย่างงานของเด็ก บันทึก แบบฝึกหัด ฯลฯ ที่จะสะท้อนพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็กได้ดีกว่าวิธีการวัดผลแบบอื่น ๆ อย่างไรก็ตามมีการจัดบริการทดสอบความรู้พื้นฐานระดับเกรด 3, 6 และ 9 โดยใช้ แบบทดสอบ Alberta Achievement Tests

ทั้งนี้ เงื่อนไขสำคัญของ School of Hope ก็คือ คณะครู ผู้ปกครอง และเด็กจะต้องมีการติดต่อสื่อสารและพบปะกันสม่ำเสมอ และต่อเนื่องเพื่อเป็นหลักในการจัดหลักสูตรและวัดผลความก้าวหน้าในการศึกษาของเด็กแต่ละคนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

**ตัวอย่างโรงเรียนหรือหน่วยงานที่ให้บริการจัดหลักสูตร
แก่ครอบครัว Home School**

- School of Hope มลรัฐ Alberta ประเทศแคนาดา (www.schoolofhope.org)
- Calvert School มลรัฐ Maryland ประเทศสหรัฐอเมริกา (www.jhu.edu/~calvert)
- Clanlara School Home-Based Education Program มลรัฐ Michigan ประเทศสหรัฐอเมริกา (www.clanlara.org)
- Curriculum By Grade and Subject (ให้บริการข้อมูลอย่างเดียว) (www.e-bus.com/curricul.htm)
- Oak Meadow School มลรัฐ Vermont ประเทศสหรัฐอเมริกา (www.oakmeadow.com)
- Sycamore Tree Center for Home Education มลรัฐ California ประเทศสหรัฐอเมริกา (www.sycamoretree.com)
- Upattinas School and Resource Center มลรัฐ Pennsylvania ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในกรณีของสหรัฐอเมริกาและแคนาดาจึงเห็นได้ว่า พ่อแม่ผู้ปกครองมีทางเลือกในการพัฒนาหลักสูตร Home School ของตนทั้งแบบที่ใช้หลักสูตรสำเร็จรูปของทางการ แบบที่พัฒนาขึ้นเอง และแบบที่กึ่งอิงกรอบกึ่งพัฒนาเองโดยการไปสมัครเป็นสมาชิกของโรงเรียนหรือสถาบันที่จัดบริการเป็นพิเศษให้แก่ครอบครัว Home School ดังกล่าวข้างต้น

วิธีการเรียนรู้เพื่อสร้าง “นักเรียนรู้ตลอดชีวิต”

รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในบ้านนั้น สิ่งที่น่าสนใจที่สุดก็น่าจะเป็นเรื่อง “ความหลากหลาย” นั่นเอง ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญอยู่กับภูมิหลังเกี่ยวกับแรงจูงใจของพ่อแม่ที่เข้ามาจัด Home School พ่อแม่ที่เข้ามาจัดด้วยความหวังใยในคุณภาพมาตรฐานการศึกษาอาจจัดหลักสูตรของตนเองที่มีโครงสร้างและเนื้อหา “เข้ม” กว่าที่โรงเรียนจัดให้ด้วยซ้ำ และในทางตรงกันข้าม พ่อแม่ที่เข้ามาจัดเพราะไม่เชื่อในปรัชญา “เร่งเรียน” ของโรงเรียนทั่วไป อาจจัดหลักสูตรที่ไม่มีโครงสร้างตายตัว แต่เน้นให้เด็กเรียนรู้คู่ไปกับการ “สัมผัสชีวิต” ที่พ่อแม่เหล่านี้เชื่อว่าเป็นวิถีทางที่ถูกต้องในการพัฒนาเด็กให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ประสบการณ์เสริมการเรียนรู้สำหรับเด็ก Home School

- อ่านหนังสือ
- เขียนจดหมายถึงเพื่อน ญาติ
- ออกกำลังกาย เล่นกีฬาสารพัดประเภท
- เรียนรู้ ฝึกหัดการปฐมพยาบาล
- จดไดอารี่ บันทึกการเดินทาง
- ประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ ของวัสดุในบ้าน / วัสดุที่หาได้ง่าย
- งานศิลปะ วาดภาพต่าง ๆ
- งานบ้าน เช่น ทำกับข้าว เย็บผ้า ทำความสะอาดบ้าน
- ฟังดนตรี เล่นดนตรี
- ทำสวน
- เที่ยวไปในธรรมชาติ
- กิจกรรมครอบครัว
- หารายได้จากการขายของ / ทำโครงการพิเศษให้พ่อแม่
- ไปบริจาคสิ่งของ / เลี้ยงอาหารคนชรา เด็กด้อยโอกาส

ประสบการณ์เสริมการเรียนรู้สำหรับเด็ก Home School⁵

- เก็บขยะตามชายหาด สถานที่ท่องเที่ยว
- เลี้ยงน้อง

ข้อค้นพบจากการสำรวจในสหรัฐที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ครอบครัว Home School ถึงร้อยละ 84 ใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดประกายการเรียนรู้ให้ลูก⁶ ในขณะที่สถิติโดยเฉลี่ยมีครอบครัวอเมริกันที่มีคอมพิวเตอร์ใช้เพียงร้อยละ 26 เท่านั้น

พ่อแม่ Home School ในสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่ต้องเป็น “นักค้นคว้า” ไปด้วยในตัวเพื่อเสาะหาข้อมูลมาประดิษฐ์ประกอบสร้างหลักสูตรให้ลูก ๆ โดยผลหาคำรวจพบว่าพ่อแม่ Home School กว่าร้อยละ 50 ไปห้องสมุดถึงเดือนละ 3-5 ครั้ง

นี่เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะพูดถึงให้มาก เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศไม่ได้เป็นแต่เพียงเครื่องมือการเรียนรู้ผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องเชื่อมต่อกับโรงเรียนในบ้านกับสังคมภายนอกและโลกแห่งความรู้มหาศาลอีกด้วย ด้วยพลาณภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ เด็ก ๆ ที่เรียนอยู่กับบ้านสามารถที่จะสัมผัสความเป็นไปในโลกได้อย่างสะดวกง่ายดายผ่านภาพ Internet หรือสามารถที่จะติดต่อสัมพันธ์กับใคร ๆ ก็ได้ ด้วยระบบไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์หรือ E-mail

เทคโนโลยีจะช่วยให้พ่อแม่ที่สอนลูกอยู่กับบ้านเบาใจขึ้นว่าลูกของตนถึงจะเป็นเด็ก Home School แต่ก็มีได้เป็นเด็ก Home Alone ที่หันหลังให้โลกภายนอก แต่มีเทคโนโลยีเป็นสื่อชักพา การเรียนรู้และปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกมาให้ (ซึ่งมีทั้งดีและไม่ดีที่พ่อแม่ต้องคอยช่วยกลั่นกรองบ้าง)

ท้ายที่สุด ผลการวิจัยในสหรัฐก็พบว่าเด็ก ๆ Home School นั้นแท้ที่จริงแล้วก็มีได้ Home Alone อย่างที่เกรงกัน แต่พ่อแม่ส่วนใหญ่มักจะหา “สังคม” ให้ลูกของตนในกระบวนการเรียนรู้อยู่กับบ้าน ผลการสำรวจพบว่าเด็ก Home School ถึงร้อยละ 98 มีกิจกรรมทางสังคม 2 ครั้งต่อ สัปดาห์ ขึ้นไป (เช่น ไปทัศนศึกษาร่วมกับเด็กอื่น ๆ)⁷

ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่บ้าน ⁸
● พิพิธภัณฑสถานประเภทต่าง ๆ ให้เด็กเขียนเล่าสิ่งที่พบเห็น ● โบราณสถานให้เด็ก ๆ หาข้อมูลจากหน่วยงานท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัดและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ● สวนสัตว์ ให้เด็กเขียนชื่อสัตว์และจับคู่กับภาพถ่ายสัตว์ต่าง ๆ ที่ถ่ายมา ● ดูนก ให้ระบุชื่อนกชนิดต่าง ๆ ● สำรวจประเภทของหินและแร่ธาตุ ● แหล่งท่องเที่ยวทางนิเวศวิทยา เช่น ภูเขา น้ำตก ชายทะเล ป่าชายเลน ให้เด็ก ๆ หัดสังเกตลักษณะต้นไม้ สัตว์ แมลง หัดเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระบบนิเวศวิทยาแต่ละแบบ ● สถานที่ที่จะได้เห็นผู้ใหญ่อาชีพต่าง ๆ ที่น่าสนใจกำลังทำงานอยู่จริง ๆ เช่น สถานีวิทยุ โทรทัศน์ สนามบิน สถานที่ก่อสร้าง อุโมงค์เรือ อุโมงค์รถ ศาล โรงพิมพ์ ร้านวาดภาพ

ที่น่าสนใจและเด็กไทยยังทำไม่ได้คือพ่อแม่ Home School มักมองโทรทัศน์เป็น “ปฏิรูถทางวัฒนธรรมและการเรียน” และมัก “คุม” เรื่องการดูโทรทัศน์ของลูก ทั้งนี้เด็ก Home School ในสหรัฐถึงร้อยละ 94 ดูโทรทัศน์เพียงไม่เกิน 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กอเมริกันส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 60 ดูโทรทัศน์กันมากกว่า 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

ข้อเสียของโทรทัศน์ที่มีการวิจารณ์กันมากก็คือการที่โทรทัศน์เข้ามาแทนที่ความสัมพันธ์ในครอบครัว

“...แทนที่ครอบครัวจะนั่งอยู่ด้วยกันหน้ากองไฟ ฟังนิทานหรือเรื่องราวสนุก ๆ ด้วยกัน ครอบครัวสมัยใหม่กลับหมดเวลาไปกับการที่ต่างคนต่างนั่งรอบหลอดแก้วสีเหลี่ยมอย่างเห็นแก่ตัว ในรอบสามสิบปีมานี้ โทรทัศน์ได้ทำให้การสนทนาในครอบครัวเงียบงันลง โทรทัศน์ได้แทนที่จินตนาการและการเล่นในครอบครัวด้วยภาพและเสียงแห่งความรุนแรง การยั่วยุทางเพศ และภาพลักษณ์ที่ย่อหย่อนทางจริยธรรม....”¹⁰

สำหรับเด็กไทยนั้นเคยมีวิจัยสำรวจพบว่าการดูโทรทัศน์เฉลี่ยถึงวันละ 2-3 ชั่วโมงขึ้นไป¹¹ จึงเป็นเรื่องน่าคิดว่า โทรทัศน์มีส่วน “ให้การศึกษา” แก่เด็กของเราอยู่ไม่น้อย ทั้งที่เป็นเรื่องดีและไม่ดี ดังนั้น ในการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในบ้าน พ่อแม่คงต้องหาทาง “ทวงเวลาคืน” จากโทรทัศน์ ให้ลูก ๆ ใช้เวลา “ครอบครัว” เพื่อการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันมากยิ่งขึ้น

หลักการร่วมของการเรียนรู้ที่ดี

อย่างไรก็ตามในท่ามกลางความหลากหลายของรูปแบบการจัด Home School ซึ่งต่างกันไปในแต่ละครอบครัวนี้ สิ่งซึ่งจะเป็นลักษณะร่วมและแนวโน้มหลัก ก็คือการเปิดโอกาสให้เด็ก “คุมเกม” และเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง (Self-directed learning) มากขึ้น เพื่อให้เด็กๆ มีความสุขกับการเรียนรู้โดยมีพ่อแม่คอยดูแลให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กๆ ในระบบ Home School เป็นเรื่องสนุกสนานมีชีวิตชีวา ที่พ่อแม่และนักการศึกษาจำนวนมากเชื่อว่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยกันรักษา “ไฟแห่งการเรียนรู้” ไว้ในตัวเด็กได้ตลอดไป

สรุปลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบ Home School ¹²
● ส่วนใหญ่แม่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน● ส่วนใหญ่สอนแต่ลูกของตนเอง● ส่วนใหญ่ใช้เวลาสอนประมาณ 20-30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือวันละประมาณ 5 ชั่วโมง● สไตล์การสอนมีหลากหลายตั้งแต่แบบประเพณีนิยมที่มีตารางสอนและแผนการสอนชัดเจน ไปจนถึงแนวการสอนแบบไม่มีโครงสร้างชัดเจน โดยให้เด็กเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดสาระทิศทาง และอัตราความเร็วในการเรียน (Self-directed Learning)● ครอบครัวจำนวนมากมีการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ลูกของตน เช่น การร่วมกิจกรรมกับชุมชน โบสถ์ กลุ่มลูกเสือและเนตรนารี การทัศนศึกษาร่วมกับครอบครัว Home School อื่น ๆ การไปพิพิธภัณฑ์ การไปเยี่ยมบ้านคนชรา เป็นต้น● ส่วนใหญ่มีการสร้างเครือข่ายพ่อแม่ Home School ในละแวกใกล้เคียงไปจนถึงระดับชาติเพื่อ

สนับสนุนซึ่งกันและกัน ในส่วนองค์กรระดับชาติที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ National Home Education Research Institute และ Home School Legal Defense of America ซึ่งมีบทบาททั้งในเชิงวิชาการและการดำเนินการทางกฎหมายตามลำดับ

แนวคิดเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้เด็ก “ทำเอง-คิดเอง-เรียนรู้เอง” ยังพ้องกับแนวคิดของนักทฤษฎีการเรียนรู้ สมัยใหม่อีกหลายคนที่เราจะจึกกันดี ไม่ว่าจะเป็น

- *Jean Piaget* นักการศึกษาชาวสวิสเซอร์แลนด์ที่เชื่อว่าเด็กมีระดับขั้นการพัฒนากระบวนการคิดที่ต่างกันในแต่ละช่วงอายุ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ เด็ก ๆ มีความพร้อมที่จะรับ “การสอน” ไม่เหมือนกันในแต่ละวัย เช่น เด็กต่ำกว่า 2 ขวบ ที่พร้อมที่จะเรียนรู้แต่เรื่องประสาทสัมผัส ในขณะที่เด็กช่วงอายุ 2-7 ปี จะเริ่มเข้าใจภาษาและเริ่มจดจำประสบการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และในช่วงอายุ 7-11 ปี เด็กก็จะเริ่มใช้ประสบการณ์นั้นในการตัดสินใจและตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว เป็นต้น ในการนี้พ่อแม่จึงต้องเข้าพฤติกรรมของเด็กในแต่ละวันและจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กวันนั้น ๆ หรืออีกนัยหนึ่งพ่อแม่จะต้อง “จับสังเกต” พฤติกรรมของลูกอย่างใส่ใจเพื่อความเข้าใจในความต้องการของลูกที่ค่อย ๆ เปลี่ยนไปในแต่ละช่วง¹³
- *Rudolf Steiner* นักปรัชญาชาวออสเตรียที่เน้นการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างรอบด้านของเด็ก โดย *Steiner* เจ้าของโรงเรียนสไตล์ *Waldorf* อันโด่งดังนั้นเห็นว่าเด็กในแต่ละช่วงอายุมีสิ่งเร้าต่อการพัฒนาบุคลิกภาพที่ต่างกัน โดยเด็กในวัย 0-7 ปี จะเน้นการพัฒนาบุคลิกภาพด้วยการเลียนแบบ ในขณะที่เด็กวัย 7-14 ปี จะเน้นการพัฒนาบุคลิกภาพด้วยอารมณ์ความรู้สึก และเด็กที่อายุ 14 ปีขึ้นไป จะเน้นกระบวนการคิดและใช้เหตุผล อย่างเป็นทางการนี้ *Steiner* เน้นการใช้ดนตรี ศิลปะ การเคลื่อนไหวร่างกาย ตลอดจนการให้เด็กคิดค้นทำสิ่งต่าง ๆ เองเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการยอมรับตนเองอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาในทุกช่วงอายุ¹⁴
- *Maria Montessori* แพทย์ชาวอิตาลีที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้นให้เด็กแสดง “ศักยภาพ” ของตนเองออกมา แนวคิดของ *Montessori* เรื่องสื่อการเรียนและสภาพแวดล้อมในการเรียนนั้นค่อนข้างละเอียดอ่อน โดยเน้นการที่ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดเป็นอิสระ แต่ในขณะเดียวกันก็มีทักษะในการเรียนรู้ที่ดี *Montessori* เน้นการใช้สื่อที่เรียบง่ายที่ใกล้ชิดธรรมชาติในตัวเด็ก ของเล่นที่ทำด้วยไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ *Montessori* ยังเป็นปฏิปักษ์กับสื่อสมัยใหม่ เช่น โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น¹⁵

โดยสรุปแล้ว ลักษณะการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบ Home School ค่อนข้างจะมีพื้นฐานแนวคิดที่ต่างจากการสอนในระบบ “โรงเรียน” ทั่วไปอยู่ไม่น้อย นับตั้งแต่วัตถุประสงค์การเรียน

รู้ที่มุ่งสร้าง “นักเรียนตลอดชีวิต-นักคิดอิสระ” ไปจนถึงรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Independent Study) ค่อนข้างมาก ซึ่งมักจะต่างจากโรงเรียนทั่วไปที่ดูจะเน้นแต่การสร้าง “ผู้รู้” ตามเนื้อหาวิชาหรือทักษะที่กำหนด กับการสอนแบบ “บอกหนังสือ” ที่เป็นบทบาทครูเป็นสำคัญ

ท่ามกลางความหลากหลายของรูปแบบการจัด Home School ซึ่งต่างกันไปในแต่ละครอบครัวนี้ สิ่งซึ่งดูจะเป็นลักษณะร่วมคือการเปิดโอกาสให้เด็กมีโอกาส “คุมเกม” และเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง (Self-directed Learning) มากขึ้น

เปรียบเทียบแนวคิดการสอนแบบ Home School กับโรงเรียนทั่วไป⁶

องค์ประกอบการสอน	เปรียบเทียบ Home School กับโรงเรียน	
	โรงเรียน	Home School
1. ลักษณะวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้	สร้าง “ผู้รู้” ให้มีความรู้หรือคุณลักษณะบางอย่างที่พึงประสงค์ของสังคม	สร้าง “นักเรียนรู้” ที่มีไฟและทักษะในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองด้วยตนเองตลอดชีวิต
2. ลักษณะการสอน	เน้นการ “บอกหนังสือ” โดยครูมีบทบาทหลักในฐานะผู้ “ให้” ความรู้ เน้นหนักให้การเรียนรู้เกิดขึ้นในสถานการณ์ห้องเรียนเป็นหลัก	เน้นการ “หา” ความรู้ด้วยตนเองของเด็ก โดยการจัดสภาพการณ์ให้เด็กค้นคว้าและแก้ปัญหาด้วยตนเอง การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย
3. ลักษณะการจัดทรัพยากรการเรียนรู้	เน้นทรัพยากรในรูปหนังสือ ตำรา โสตทัศนูปกรณ์ เครื่องคอมพิวเตอร์เป็นหลัก	เน้นหนังสือ ตำรา โสตทัศนูปกรณ์ เครื่องคอมพิวเตอร์ควบคู่ไปกับการให้ “ชีวิตจริงประจำวัน” เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ไปด้วย
4. ลักษณะการวัดผล ประเมินผล	เน้นการให้เด็ก “ถูกสอน” ด้วยแบบทดสอบหรือเครื่องมือทดสอบความรู้แบบต่าง ๆ ที่ครูหรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นผู้จัดขึ้น แรงจูงใจของเด็กในการเรียนรู้เกิดจากความรู้สึกลึกไม่อยาก “แพ้คนอื่น” มากกว่าความรู้สึกลึก “อยากชนะตนเอง”	เน้นการ “สอบตนเอง” ด้วยการให้เด็กมีส่วนสำคัญในการกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และเกณฑ์บ่งชี้ความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้เด็กบังเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้จาก “ข้างใน” มากกว่า “ข้างนอก”

อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า บทบาทของพ่อแม่ในการเป็น “ครูของลูก” ในรูปแบบ Home School นั้น ค่อนข้างเป็นบทบาทของ “นักจัดการเรียนรู้” (Learner Manager) มากกว่าเป็น “นักสอน” เหมือนครู

ทั่ว ๆ ไป เพราะหัวใจสำคัญคือการจัดสภาพการณ์ให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างมีความสุข ตามความถนัด และความสนใจของตน เพื่อให้เขาเติบโตเป็นผู้ที่ “รักเรียน” และมีไฟแห่งการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต

บทบาทของพ่อแม่ในการเป็น “ครูของลูก” ในรูปแบบ Home School จึงค่อนข้างจะเป็นบทบาทของ “นักจัดการเรียนรู้” (Learning Manager) มากกว่าจะเป็น “นักสอน” เหมือนครูทั่ว ๆ ไป เพราะหัวใจสำคัญคือ การจัดสภาพการณ์ให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างมีความสุข ตามความถนัดและความสนใจของตนเพื่อให้เขาเติบโตเป็นผู้ที่ “รักเรียน” และมีไฟแห่งการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต

เชิงอรรถบทที่ 4

- 1 Bendell, J. School's Out Bath, U.K. : Ashgrove Press, 1997, pp. 126-7.
- 2 Moor, R. and Moor, D. The Successful Homeschool Family Handbook Nashville, TN : Thomas Nelson, 1994, p. 93.
- 3 Lyman, I. Homeschooling : Back to the Future?, p. 12.
- 4 Wartes, J. "The Home School Alternative" In Wade Jr., T.E.(et.al.). The Home School Manual, pp. 17-26.
- 5 Wade Jr., T.E.(et.al.). The Home School Manual Michigan : Gazelle Publications, 1998.
- 6 Lyman, I. Homeschooling : Back to the Future?, อ่างแล้ว.
- 7 Wartes, J., อ่างแล้ว, p. 25.
- 8 Wade Jr., T.E.(et.al.). The Home School Manual, อ่างแล้ว.
- 9 HSLDA. Home Education Across the United States, p. 9.
- 10 Blumenfeld, S.L. Homeschooling New Jersey : Carol Publishing Group, 1997, pp. 67-69.
- 11 โครงการการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ รายการสารคดีสั้น "จากความฝัน สู่ปัญญา เพื่ออนาคต" ตอน "เด็กกับโทรทัศน์" รายการสารคดีรณรงค์เพื่อปฏิรูปการศึกษาทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. สนับสนุนโดย บมจ. ธนาคารกสิกรไทย
- 12 Van Galen, J. and Pitman, M.A. Home Schooling : Political, Historical, and Pedagogical Perspectives, pp. 17-19.
- 13 Griffith, M. The Homeschooling Handbook, pp. 54-56.
- 14 เรื่องเดียวกัน
- 15 เรื่องเดียวกัน
- 16 Hamilton, E. and Hamiton, D. Should I Home School ?, pp. 121-3.